

Plenaire vergadering van de Eerste Kamer op dinsdag 18 februari 2014

Toespraak van de Voorzitter van de Eerste Kamer,
Mr. A. Broekers-Knol

Herdenking Dr. E. (Els) Borst-Eilers (1932 - 2014)

Vorige week maandag, 10 februari, werd Nederland opgeschrikt door het bericht dat Minister van Staat dr. Els Borst-Eilers onverwacht op 81-jarige leeftijd is overleden. Er ging een schok door het land toen enkele dagen later bekend werd dat zij hoogstwaarschijnlijk door geweld om het leven is gekomen. Door haar dood verliest de Nederlandse samenleving één van haar grootste vernieuwers van de gezondheidszorg en een zeer doortastend en innemend mens en politica.

Els Eilers werd op 22 maart 1932 geboren als enig kind in een ondernemersgezin in de Amsterdamse Rivierenbuurt. Na de lagere school bezocht zij het Barlaeusgymnasium. Haar oorlogservaringen droegen ertoe bij dat zij daarna koos voor de studie geneeskunde, die zij volgde aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Vervolgens specialiseerde zij zich in kindergeneeskunde. Omdat de werktijden van een kinderarts zich moeilijk lieten combineren met de opvoeding van eigen kinderen, stapte zij over op de specialisatie immuno-hematologie. In 1965 werd zij wetenschappelijk medewerker op dit vakgebied aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Met haar man, de arts-bacterioloog Jan Borst, en de drie kinderen verruilde zij Amsterdam voor Bilthoven.

Els Borst promoveerde in 1972 op een proefschrift over rhesusfactoren. Mede dankzij haar leidinggevende en organisatorische talenten was zij inmiddels hoofd geworden van de Bloedbank van het Academisch Ziekenhuis Utrecht. Van 1976 tot 1985 was zij vervolgens medisch directeur van het AZU, in een dynamische fase waarin de grondslag werd gelegd voor de nieuwbouw in de Uithof. Zij bouwde ook mee aan de nieuwe governance structuur voor de universitaire medische centra in ons land.

Na de negen jaar als medisch directeur van het AZU werd mevrouw Borst van 1985 tot 1994 vicevoorzitter van de Gezondheidsraad. In die functie trekt zij de aandacht met baanbrekende adviezen. Zo roept zij in haar rapport 'Medisch handelen op een tweesprong' artsen op om af te rekenen met allerlei zinloze behandelingen, die de kosten in de gezondheidszorg opjagen, maar niets aan de genezing bijdragen. In haar oratie bij de aanvaarding – in 1992 - van een bijzonder hoogleraarschap aan de Universiteit van Amsterdam, met als leeropdracht Evaluatieonderzoek van het klinisch handelen, zet zij uiteen dat artsen simpeler kunnen werken, op basis van protocollen en standaarden.

Hoewel Els Borst al sinds 1968 lid was van D66, begint haar actieve politieke loopbaan pas in 1994, als zij 62 jaar oud is. D66-leider Hans van Mierlo haalt haar over om minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport te worden. Zij laat een fundamentele verandering van het stelsel van ziektekostenverzekeringen even rusten en concentreert zich voluit op de inhoud van de zorg en de positie van de patiënt. Zij pakt beladen medisch-ethische dossiers op als orgaandonatie, medisch wetenschappelijk onderzoek met mensen, en handelingen met geslachtscellen en embryo's ter voorkoming van ernstige genetische ziekten. Al in haar eerste periode als minister komen belangrijke vernieuwende wetten tot stand als de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst die de rechten van de patiënt in het Burgerlijk

Wetboek vastlegt, de Wet Klachtrecht Cliënten Zorgsector en de Kwaliteitswet Zorginstellingen.

Na aanvankelijk te hebben moeten wennen aan het leven als politica krijgt de minister snel de smaak van het regeren te pakken. Zij leert ook strijd te leveren met collega-bewindslieden, met name de minister van Financiën, om de financiële middelen voor de gezondheidszorg te verruimen en zo de wachtlijsten in de zorg het hoofd te bieden.

Aan het eind van de periode van het eerste paarse kabinet wordt Els Borst – in 1998 - politiek leider en lijsttrekker van D66. In de aanloop naar het tweede kabinet-Kok is zij de eerste vrouwelijke informateur die ons land gekend heeft. In dat kabinet wordt zij vicepremier.

In haar tweede periode als minister van VWS verdedigt Els Borst onder meer de Wet toetsing van levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding. Met deze wet verwerft zij wereldwijde bekendheid. Haar naam zal altijd aan deze wet verbonden blijven.

Maar Els Borst bereikte zoveel meer. Zo verdedigde zij in haar strijd tegen de schrikbarende mortaliteit als gevolg van roken een ingrijpende wijziging van de Tabakswet die onder meer een leeftijdsgrens (16 jaar) voor de verkoop van tabaksproducten invoerde. Deze wetswijziging werd in de Tweede Kamer aanvaard zónder de steun van het CDA en de VVD. In de Eerste Kamer had zij steun uit deze partijen nodig, wilde het wetsvoorstel niet sneuvelen. Met kracht van argumenten en de toezegging een ingediende motie te zullen uitvoeren slaagde minister Borst erin nagenoeg de hele Eerste Kamer achter haar voorstel te krijgen.

Acht jaar was Els Borst minister van Volksgezondheid, een ongekend lange periode voor zo'n lastige portefeuille. En ze was uitermate productief. Niet minder dan 104 wetten dragen haar contraseign. Haar

politiek testament als minister van VWS legde zij neer in de Nota 'Vraag aan Bod', een rapport dat een blauwdruk bevatte voor een nieuw zorgstelsel in ons land. De wetgeving waarop dit rapport preludeerde, kon in een volgend kabinet tot stand komen.

Na haar ministerschap bleef Els Borst zeer actief. Binnen haar partij vervulde zij als erelid de rol van wijze adviseur en vredestitcher. Haar betrokkenheid bleek nog op het partijcongres slechts tien dagen geleden.

Na haar politieke loopbaan vervulde zij ook tal van maatschappelijke functies, onder meer als voorzitter van de Nederlandse Federatie van Kankerpatiëntenorganisaties, voorzitter van het bestuur, later de Raad van Toezicht, van het NIVEL, het Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, en lid van het Nationaal Comité 4 en 5 mei.

Els Borst werd gekenmerkt door elegantie, waardigheid, eruditie, stijl en humor. Zij was een beminnelijke vrouw, die tegelijkertijd zeer scherp en vasthoudend kon zijn. In een internationale vergelijking waarin de Nederlandse gezondheidszorg al jaren als nummer één uit de bus komt, wordt als doorslaggevende reden voor het goed functioneren van de zorg in ons land genoemd *'that healthcare operative decisions are taken, to an unusually high degree, by medical professionals with patient co-participation'*. Die kwalificatie dankt de Nederlandse gezondheidszorg boven al aan Els Borst.

Mevrouw Borst is twee maal koninklijk onderscheiden. In 2012 werd zij benoemd tot Minister van Staat, onder andere vanwege haar voorbeeldfunctie en haar grote maatschappelijke betrokkenheid. Anderhalf jaar geleden kreeg zij de Aletta Jacobsprijs uitgereikt, waarbij zij werd geprezen om de menslievende en genuanceerde wijze waarop zij medisch-ethische kwesties in het publieke debat aan de orde heeft gesteld.

Het is inriest dat Els Borst een waardig levenseinde is onthouden. Moge ons grote respect voor haar persoon en haar blijvende nalatenschap voor onze samenleving tot troost strekken van haar familie en van allen die van haar houden.